

Broedvogels van de akkers van het Bergherbos in 2016

Olaf Klaassen

Sovon-rapport 2016/46

Broedvogels van de akkers van het Bergherbos in 2016

Olaf Klaassen

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2016

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Wijze van citeren: Klaassen O. 2016. Broedvogels van de akkers van het Bergherbos in 2016. Sovon-rapport 2016/46. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustraties omslag: Olaf Klaassen & Harvey van Diek (Geelgors)

Illustraties binnenwerk: Olaf Klaassen

Opmaak: John van Betteray

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

e-mail: info@sovon.nl

website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Gebiedsbeschrijving	4
2.1. Ligging en omvang	4
3. Werkwijze	5
3.1. Doelstelling	5
3.2. Werkwijze	5
3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens	5
3.4. Weersomstandigheden	5
4. Resultaten	7
4.1. Soorten en aantallen	7
4.2. Bespreking per soort	7
4.3. Ontwikkelingen broedvogels in de tijd	8
4.3.1. Akkers met SNL beheertype N12.05 en N00.01	8
4.3.2. Proefvlak Zeddammerakkers	9
4.4. Zoogdieren	10
5. Evaluatie en conclusies	11
Literatuur	12
Bijlagen	13
Bijlage I: Verspreidingskaarten per soort van de akkers van het Bergherbos (201 ha) in 2016	13

Samenvatting

In het voorjaar van 2016 werden de akkers rondom het Bergherbos (201 ha) geïnventariseerd op broedvogels. De inventarisatie werd uitgevoerd in opdracht van Natuurmonumenten en had ten doel de broedvogelsoorten in kaart te brengen die van belang zijn in het kader van de regeling SNL (Subsidieregeling Natuur en Landschap). De gemiddelde inventarisatietijd bedroeg 8 minuten per hectare. De resultaten zijn vergeleken met een eerdere inventarisatie uit 2010, en van een van de deelgebieden (Zeddammerakkers) ook met een reeks jaren die teruggaan tot 1997. Omwille van de vergelijkbaarheid is de voormalige akker WOGweide ook geïnventariseerd.

In totaal werden op de akkers 16 soorten broedvogels vastgesteld waarvan vijf soorten die vallen onder het SNL beheertype N12.05. kruiden - en faunarijke akker: Patrijs, Kwartel, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Geelgors. De overige soorten van dit beheertype werden niet aangetroffen (Graspieper, Grauwe Gors,

Grauwe Kiekendief, Kwartelkoning, Ortolaan). Met uitzondering van Graspieper is het niet waarschijnlijk dat deze soorten zich op korte termijn zullen vestigen. De aantallen van vrijwel alle soorten liggen op een kwetsbaar laag niveau (1-3 territoria).

Als naar de typische SNL-soorten wordt gekeken valt op dat Patrijs is afgenomen. 2016 was zelfs het eerste jaar dat de soort niet meer op de Zeddammerakkers werd aangetroffen. Gele Kwikstaart en Kwartel zijn nieuw ten opzichte van 2010. Geelgors lijkt vrij stabiel, ook als naar de langjarige ontwikkelingen in het proefvlak Zeddammerakkers wordt gekeken, maar de aantallen kunnen jaarlijks variëren.

De resultaten worden kort besproken waarbij vooral wordt ingegaan op het regionaal bijzondere bolwerkje aan Geelgorzen. Er liggen kansen om met maatregelen de dichtheden van Geelgorzen te vergroten waarbij de andere akkervogelsoorten mogelijk ook mee profiteren.

1. Inleiding

In het voorjaar van 2016 werden de akkers rondom het Bergherbos (201 ha) geïnventariseerd op broedvogels. De inventarisatie werd uitgevoerd in opdracht van Natuurmonumenten en had ten doel de broedvogelsoorten in kaart te brengen die van belang zijn in het kader van de regeling SNL (Subsidieregeling Natuur en Landschap). In dit rapport wordt verslag gedaan van de inventarisatie waarbij de resultaten worden vergeleken met

eerdere inventarisaties. Digitale bestanden van de waarnemingen zijn terug te vinden in de databanken van Sovon en Natuurmonumenten. Vanuit Natuurmonumenten fungeerde Karel van der Heijden als contactpersoon. Een eerdere versie van het rapport is becommentarieerd door Petra Verburg (Sovon). Lara Marx assisteerde bij de verwerking in GIS en John van Betteray verzorgde de opmaak.

2. Gebiedsbeschrijving

2.1. Ligging en omvang

Het Bergherbos, ook wel bekend als Montferland, is een beboste stuwwal die hoog boven het omliggende agrarisch cultuurland uittorent. Het gebied ligt in de gemeente Montferland in het oosten van Gelderland, op ongeveer 30 kilometer ten OZO van Arnhem en acht kilometer ten ZZW van Doetinchem. Het grootste deel van het natuurgebied, is eigendom van Natuurmonumenten: 1524 ha. Ruim 80% hiervan bestaat uit bos, dat wordt omzoomd door 200 ha akkers (figuur 1). Het oostelijke deel tussen Zeddam en 's-Heerenberg is eigendom van Stichting Huis Bergh. Het agrarisch gebied rondom het Bergherbos bestaat grotendeels uit grasland en bouwland. Het akkerland is een mozaïek van maïs- en graanakkers.

De percelen worden deels van elkaar gescheiden door zandwegen. In het oosten van het Bergherbos, rondom het pompstation bij Zeddam, is eind vorige eeuw bouwland uit productie genomen, dat sindsdien in het zomerseizoen met runderen wordt begraaasd (WOGweide). Hier bevindt zich thans een ruige, schrale vegetatie met grassen, waarin veel brem voor komt. Een groot deel van de akkers wordt door Natuurmonumenten zelf onder EKO-keurmerk als graanakker beheerd, waarbij een teeltplan wordt gehanteerd met afwisselend o.a. winterrogge, haver, gerst, gras/klaver, spelt en triticale. Een klein deel van het areaal wordt specifiek ten behoeve van de akkerflora beheerd. Hier vindt geen wisseling plaats, maar wordt jaarlijks zomer- dan wel wintergraan geteeld.

Figuur 1. Ligging van de akkers rondom het Bergherbos in 2016 (201 ha).

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

Het doel van de inventarisatie is het verzamelen van informatie over de verspreiding, aantallen en soortensamenstelling van de broedvogel populatie in de onderzochte terreinen. Hierbij ligt het accent op de kartering van karakteristieke akkervogelsoortendie van belang zijn binnen de subsidierегeling SNL. Het gaat daarbij om twee beheertypen: N 12.05 kruiden en faunarijke akker (141 ha in eigen beheer als graanakker in teeltwisseling met gras) en N 00.01 Nog om te vormen naar natuur (60 ha verpacht). De soorten behorende bij beheertype N12.05 staan in tabel 1 (N00.01 kent geen soortenlijst). De akkers zijn ook in 2010 geïventariseerd zodat de resultaten daarmee kunnen worden vergeleken. Tevens is een reeks onderzoeksjaren beschikbaar van één van de deelgebieden (Zeddammerakkers) waarmee de inventarisatie kan worden vergeleken.

Tabel 1. Soortenlijst van SNL type N 12.05 kruiden en faunarijke akker

Soort	Wetenschappelijke naam
Geelgors	<i>Emberiza citrinella</i>
Gele kwikstaart	<i>Motacilla flava</i>
Graspieper	<i>Anthus pratensis</i>
Grauwe gors	<i>Emberiza calandra</i>
Grauwe kiekendief	<i>Circus pygargus</i>
Kwartel	<i>Coturnix coturnix</i>
Kwartelkoning	<i>Crex crex</i>
Ortolaan	<i>Emberiza hortulana</i>
Patrijs	<i>Perdix perdix</i>
Veldleeuwerik	<i>Alauda arvensis</i>

3.2. Werkwijze

Gewerkt werd op basis van de BMP karteringsmethode, beschreven in onder meer Vergeer et al. (2016), te downloaden via de Sovon-website. Het veldwerk werd te fiets uitgevoerd in de periode tussen 27 april en 5 juli 2016 en bestond uit vier integrale ochtendbezoeken en twee avondronden. Indien nodig werden insteken te voet gemaakt. Alle BMP-B

broedvogelsoorten zijn geteld. Dat betekent dat alle akkervogelsoorten zijn geteld. Alleen een handvol zeer algemene soorten zijn niet geteld (veelal bosvogels zoals Vink, Merel en Koolmees). Hoewel vooral werd gewerkt aan de hand van territorium-indicatief gedrag, werd indien mogelijk de nestplaats vastgesteld (zonder daarbij noodzakelijkerwijs het nest op te zoeken of vogels te verstoren). Dit betekent dat de ‘territoriumstip’ zo dicht mogelijk bij de zekere of waarschijnlijke broedplaats is gezet. Waarnemingen net buiten de gebiedsgrenzen (< 100 m.) zijn ook ingetekend en meegenomen in de interpretatie, maar niet de soorten waarvan werd aangenomen dat ze in het bos broeden. Omwille van de vergelijkbaarheid met eerdere inventarisaties is bovendien de gehele WOGweide “meegenomen”.

In totaal werden op de akkers 1693 minuten (28 uur en 13 minuten) besteed aan het veldwerk. Uitgaande van 201 ha komt dit gemiddeld neer op zo’n 8 min/ha (tabel 2).

3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van broedcode, ingevoerd via een tablet in het systeem Avimap. De waarnemingen zijn geïnterpreteerd via de autocluster-routine. Alle veldwaarnemingen zijn door deze werkwijze digitaal beschikbaar en de interpretatie is transparant en reproduceerbaar. De ligging van de territoria kan vervolgens eenvoudig worden weergegeven in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten die in Bijlage 1 zijn opgenomen, zijn gemaakt met behulp van het GIS-programma Arc-GIS.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom

Tabel 2. Bezoekdata en -tijden op de akkers van het Bergherbos in 2016

datum	27-apr	13-mei	29-mei	3-jun	7-jun	29-jun	5-jul
ronde	1	2	avond	3	3	4	avond
starttijd	8:06	9:55	21:14	9:42	6:04	9:23	21:52
eindtijd	13:18	13:55	23:19	14:01	10:21	15:15	0:20
totaal (min.)	312	240	125	259	257	352	148

Tabel 3. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni 2016, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2016	Ref	2016	Ref	2016	Ref
Maart	5,4	6,2	148	125	54	68
April	8,7	9,2	195	178	62	44
Mei	14,5	13,1	232	213	54	61
Juni	16,8	15,6	163	201	118	68

wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2016 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 3 zijn enkele variabelen samengevat. Alle bezoekreides aan het gebied werden overigens gebracht onder gunstige omstandigheden.

April was vrij koud, nat met iets meer zon dan normaal. De gemiddelde temperatuur viel uiteindelijk zelfs lager uit dan december 2015. In de eerste helft van de maand waren de temperaturen onder invloed van zuidelijke stromingen normaal, terwijl de tweede helft van de maand onder invloed van noordelijke stromingen koud uitpakte. In de tweede helft van de maand was er vooral in het oosten nog regelmatig vorst aan de grond. Met gemiddeld over het land 195 zonuren tegen normaal 178 was april zonniger dan normaal. Het zonnigst was het in het noordwesten, het minst zonnig was het in het zuidoosten. In Zeeland en de Achterhoek was het relatief droog, de meeste neerslag viel in een strook van zuidwest naar noordoost over het land. In de laatste week van de maand vielen er talrijke buien, plaatselijk met hagel en op de 26e lag er in het noordoosten en in Zuid-Limburg zelfs sneeuw.

Mei was zeer warm, vrij zonnig en vrijwel normale hoeveelheid neerslag en was een maand met een opvallende variatie qua temperatuur en weer. Na een koele start werd vanaf de 4^e oostelijke lucht aangevoerd en stegen de temperaturen regionaal tussen 6

en 12 mei tot een zomers warme 25°C, waarbij het 's nachts opmerkelijk warm bleef. Daarna kende de temperatuur opvallende pieken en dalen (24 mei slechts 11°C). De maand eindigde warm. De eerste helft van de maand verliep zeer zonnig, de tweede helft was juist somber.

Door de vaak buiige regen waren de regionale verschillen in neerslag groot. In Friesland was het uitgesproken droog (maandsom 30mm neerslag), terwijl elders tot 120mm neerslag gemeten werd.

Juni was gemiddeld over het land zeer nat, somber en warm, waarbij talrijke buien in het zuidoosten zorgden voor neerslagrecords. In het noorden van het land was de neerslagsom normaal.

De eerste decade waren er landelijk grote weersverschillen. In grote delen van het land was het vaak droog en zonnig weer, terwijl in het zuidoosten in de middag zware onweersbuien ontstonden die op meerdere dagen plaatselijk meer dan 50 mm neerslag brachten. De rest van de maand bepaalden laaggedrukgebieden het weer, waarbij in grote delen van het land dagelijks (veel) regen viel. Vanaf de 22ste werd het kortdurend zeer warm. De warmte resulteerde in zware onweersbuien op de 23^e, met wederom in het zuidoosten overlast, ditmaal door grote hagelstenen. De gemiddelde temperatuur lag ruim een graad boven normaal, waarbij de temperatuur langs de kust gemiddeld was en in het binnenland warmer dan normaal.

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden op de akkers 16 soorten broedvogels vastgesteld (tabel 4). Hiervan vallen vijf soorten onder het SNL beheertype N12.05. kruiden - en faunarijke akker: Patrijs, Kwartel, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Geelgors. De overige soorten van dit beheertype werden niet aangetroffen (Graspieper, Grauwe Gors, Grauwe Kiekendief, Kwartelkoning, Ortolaan). Daarnaast hebben vijf van de aangetroffen soorten een extra status vanwege het voorkomen op de Rode Lijst van kwetsbare en bedreigde vogelsoorten in Nederland (van Beusekom et al. 2005): Patrijs, Matkop, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Kneu.

Niet alle aangetroffen soorten zijn typische akkervogelsoorten. Dit komt omdat een paar percelen ook landschapselementen als een singel of solitaire boom omvat.

Een selectie van soorten wordt besproken onder 4.2. Een vergelijking met eerdere inventarisaties wordt gemaakt in 4.3. Van alle soorten is een verspreidingskaart opgenomen in bijlage 1, waarbij ook de territoria net buiten de akkers zichtbaar zijn gemaakt.

Tabel 4. Soorten en aantallen op de akkers van het Bergherbos (201 ha) in 2016. Vetgedrukt zijn soorten behorende bij SNL beheertype N12.05kruiden - en faunarijke akker. * = Rode Lijst. De aantallen net buiten de akkers (inclusief WOGweide) zijn ook in de tabel opgenomen.

Soort	Akker	Buiten de akker
Patrijs*	1	0
Kwartel	1	0
Torenvalk	1	1
Kievit	1	0
Zwarte Kraai	1	0
Matkop	1	0
Veldleeuwerik*	3	2
Braamsluiper	0	1
Grasmus	0	11
Bosrietzanger	0	1
Grote Lijster	1	1
Gekraagde Roodstaart	1	4
Roodborsttapuit	1	3
Gele Kwikstaart*	3	1
Witte Kwikstaart	3	0
Boompieper	14	4
Groenling	0	1
Putter	5	0
Kneu*	1	5
Geelgors	25	7

4.2. Bespreking per soort

In deze paragraaf wordt bij een selectie van soorten een nadere toelichting gegeven. Deze toelichting op broedbiologie en biotoopkeuze spitst zich toe op de SNL-soorten en soorten met een bijzondere beschermingsstatus (Rode Lijst) en voor het gebied karakteristieke soorten.

Patrijs (1): het enige paar hield zich op rond het beheerkantoor langs de Lage Eltenseweg in Loerbeek. Hier werd op 29 juni een roepende vogel gehoord. Door werknemers van Natuurmonumenten is dit paar regelmatig in de tuin van het beheerkantoor gezien, onder andere op 16 juni. De precieze broedlocatie is niet bekend. Ondanks intensieve avondrondes, waarbij geluid van Patrijzen is gebruikt om vogels tot roepen te verleiden, zijn elders rond het bos geen Patrijzen gezien of gehoord. De matige stand is in lijn met de resultaten van de jaarlijkse wintervogeltellingen vanaf 2011/12 op de akkers van het Bergherbos: 7 (2011/12), 0 (2012/13), 2 (2013/14), 2 (2014/15) en 0 (2015/16) (Klaassen 2012, Klaassen 2013, Klaassen 2014, Klaassen 2015).

Kwartel (1): het enige paar werd gehoord op de ochtend van 6 juni op een perceel bij het beheerkantoor langs de Lage Eltenseweg. Ondanks intensieve avondrondes, waarbij geluid van Kwartels is gebruikt om vogels tot roepen te verleiden, zijn elders rond het bos geen Kwartels gehoord. De landelijke aantallen kunnen jaarlijks flink fluctueren. 2016 was zeker geen bovengemiddeld goed jaar (voorlopige gegevens Sovon).

Torenvalk (1): de kast bij Zeddam (tuin Teun Vredegoor) was ook in 2016 weer bezet en er zijn minimaal 3 jongen uitgevlogen. Net buiten het telgebied bij Beek was eveneens een kast bezet.

Matkop (1): De Matkop is geen typische akkervogel maar in de singel op de Zeddamerakkers (die onderdeel uitmaakt van het akkerperceel) werd een territorium vastgesteld. Vermoedelijk is gebroed in een Berk.

Veldleeuwerik (3): alle territoria werden aangetroffen op de akkers tussen Loerbeek en Kilder, ten noordwesten van het bos. De concentratie aldaar van 3 paar was nog iets groter want net buiten de akkers van Natuurmonumenten waren nog twee paar aanwezig.

Roodborsttapuit (1): De Roodborsttapuit broedde op de Zeddammerakkers net ten oosten van de Beekseweg. Dit lijkt een eerste vestiging buiten de WOGweide, waar al langer een kleine populatie huist en in 2016 drie paar aanwezig waren.

Gele Kwikstaart (3): alle territoria werden aange-

troffen aan de noordrand van het bos bij Kilder. De concentratie aldaar van 3 paar was nog iets groter want net buiten de akkers van Natuurmonumenten was nog een vierde paar aanwezig.

Boompieper (14): De Boompieper is geen typische akkervogel maar meer een bosrandvogel. De soort bouwt echter zijn nest op de grond en zoekt daar ook zijn voedsel. De aan het bos grenzende akkers zijn dus zeker van belang voor deze soort. In het Bergherbos werden de meeste territoria aangetroffen langs de (meer zonnige) oostkant van het bosgebied.

Kneu (1): een zingende Kneu werd aangetroffen in een rand Brem op de akkers bij Stokkum. Ook op de WOGweide waren nog eens vier paar aanwezig, evenals langs de Hooglandseweg tussen Zeddamm en Kilder.

Geelgors (25): Niet verrassend maar nog steeds bijzonder is het hoge aantal Geelgorzen. De verspreiding is redelijk gelijkmatig langs het hele bos, maar alleen rond Beek zat slechts één paar.

4.3. Ontwikkelingen broedvogels in de tijd

4.3.1. Akkers met SNL beheertype N12.05 en N00.01

Van de tien SNL-soorten die horen bij beheertype N12.05 zijn er in 2016 vijf aangetroffen: Patrijs, Kwartel, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Geelgors. In 2010 waren dat er drie. Nieuw ten opzichte van 2010 zijn Kwartel en Gele Kwikstaart. Qua aantallen liggen de SNL-soorten op een vergelijkbaar niveau, alleen Patrijs is in 2016 duidelijk schaarser

Tabel 5. Soorten en aantallen op de akkers van het Bergherbos (201 ha) in 2010 en 2016. Vetgedrukt zijn soorten behorende bij SNL beheertype N12.05kruiden - en faunarijke akker. * = Rode Lijst. De aantallen uit 2010 zijn ook in de tabel opgenomen.

Soort	2010	2016
Patrijs*	4	1
Kwartel	0	1
Torenavalk	0	1
Kievit	1	1
Zwarte Kraai	1	1
Matkop*	0	1
Boomleeuwerik	2	0
Veldleeuwerik*	4	3
Grote Lijster	2	1
Gekraagde Roodstaart	0	1
Roodborsttapuit	0	1
Gele Kwikstaart*	0	3
Witte Kwikstaart	6	3
Boompieper	27	14
Groenling	2	0
Putter	2	5
Kneu*	7	1
Geelgors	25	25

(1 paar in 2016 tegen 4 paar in 2010). Qua Rode Lijst soorten zijn in 2016 eveneens vijf soorten aangetroffen tegen drie in 2010.

Opmerkelijk is het hoge aantal Geelgorzen, wat bovendien exact gelijk is in beide onderzoeksjaren. Verder opmerkelijk is het ontbreken van Boomleeuwerik (al is deze soort sporadisch aanwezig

Figuur 2. Ligging van het proefvlak Zeddamm Akkers in het Bergherbos (63 ha).

Tabel 6. Ontwikkelingen broedvogels in het proefvlak Zeddammerakkers. Vetgedrukt zijn soorten behorende bij SNL beheertype N12.05kruiden - en faunarijke akker. * = Rode Lijst. Indien mogelijk is weergegeven de ontwikkeling ten opzichte van eerdere jaren: - afname, = stabiel, + toename, ++ sterke toename, ? onduidelijk en f fluctuerend.

Soort	1997	1999	2000	2001	2005	2010	2016	Ontw
Wilde Eend	3	2	3	1	0	0	0	-
Torenavalk	1	1	1	1	1	1	1	=
Patrijs *	2	3	2	2	1	2	0	-
Kwartel	3	1	1	0	4	0	0	f
Fazant	0	0	0	0	0	1	0	?
Houtduif	4	2	3	4	3	+	+	?
Draaihals*	1	0	0	0	0	0	0	-
Ransuil *	0	0	0	0	1	0	0	=
Groene Specht *	0	0	0	1	0	0	0	=
Grote Bonte Specht	0	0	0	0	1	+	+	?
Boomleeuwerik	0	0	0	0	0	1	0	?
Veldleeuwerik *	1	1	2	1	0	1	0	-
Boompieper	15	14	16	11	12	10	5	-
Witte Kwikstaart	1	1	2	1	0	2	+	?
Heggenmus	0	0	0	4	1	+	+	?
Roodborst	2	0	1	1	2	+	+	?
Gekraagde Roodstaart	2	3	3	3	0	0	2	=
Roodborsttapuit	0	1	2	3	2	1	4	+
Merel	3	3	3	4	3	+	+	?
Grote Lijster	1	1	1	1	0	1	+	=
Bosrietzanger	0	0	0	1	0	0	0	?
Sprinkhaanzanger	0	0	0	0	1	0	0	?
Grasmus	1	3	4	5	2	+	9	+
Tuinfluiters	4	3	4	3	0	+	+	?
Zwartkop	0	1	1	1	2	+	+	?
Tjiftjaf	2	0	1	3	2	+	+	?
Fitis	4	6	7	7	2	+	+	?
Pimpelmees	2	1	3	2	1	+	+	?
Koolmees	0	2	1	3	0	+	+	?
Zwarte Kraai	0	1	1	1	0	?	1	?
Groenling	1	0	1	1	0	≥2	0	?
Vink	1	1	1	3	3	+	+	?
Putter	0	0	0	0	0	1	0	?
Kneu *	6	5	6	4	1	2	4	=
Geelgors	15	11	12	13	9	12	12	=

in het Bergherbos, de Boer 2011) en de afname van Boompieper.

4.3.2. Proefvlak Zeddammerakkers

In het Bergherbos liggen een aantal zogenaamde BMP-proefvlakken die eens in de zoveel jaren worden onderzocht op broedvogels. Plotnummer 1949 beslaat een proefvlak buiten het bos, de Zeddammerakkers, en is inmiddels in een fraaie reeks jaren geteld: in 1997, 1999, 2000, 2001, 2005 en 2010. Het proefvlak beslaat 63 ha en is ruimer dan het areaal akker dat in 2016 hoefde te worden onderzocht. Omwille van de vergelijkbaarheid is het hele proefvlak geteld, dus inclusief het westelijke deel bestaande uit de WOGweide (figuur 2). In tabel

6 is het aantalsverloop weergegeven.

Als naar de typische SNL-soorten wordt gekeken valt op dat Patrijs is afgenomen. 2016 was zelfs het eerste jaar dat de soort niet meer op de Zeddammerakkers werd aangetroffen. Hetzelfde geldt voor Veldleeuwerik maar het gaat hier om lage aantallen. Beide soorten zitten ook landelijk in de mineur. Geelgors lijkt vrij stabiel met 9-15 paar in de onderzochte jaren. Van de overige soorten die een afname vertonen springt die van de Boompieper het meest in het oog. Ook in de proefvlakken in het bos laat de soort al langer een afname zien (de Boer 2011). Een eenduidige verklaring is er niet, landelijk doet de soort het goed, dus vermoedelijk is sprake

van een lokaal effect.

Soorten die in de lift zitten zijn Roodborsttapuit en Grasmus. Dit zijn beide soorten die gebaat zijn bij ruigteontwikkeling zoals die op de WOGweide plaatsvindt. De overige soorten zijn min of meer stabiel, al zijn de aantallen vaak te laag om ze met een gerust hart naar een trend door te vertalen.

4.4. Zoogdieren

Deze diergroep is niet systematisch geïnventariseerd. De lijst heeft betrekking op toevallige waarnemingen. De lijst geeft een overzicht van wat er aangetroffen is in het gebied met tussen haakjes de maxima per bezoekeronde.

Haas (3), Konijn (1), Das (1 burcht)

---

5. Evaluatie en conclusies

Van de tien soorten die vallen onder het SNL beheertype N12.05. kruiden - en faunarijke akker zijn vijf soorten aangetroffen: Patrijs, Kwartel, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Geelgors. De overige soorten van dit beheertype (Graspieper, Grauwe Gors, Grauwe Kiekendief, Kwartelkoning, Ortolaan) werden niet aangetroffen. Voor deze vijf ontbrekende soorten is het gebied in potentie geschikt maar (met uitzondering van Graspieper) ontbreekt het aan populaties in de (ruime) regio. Ook uit het recente verleden zijn geen broedgevallen van deze soorten bekend. Het is dus zeer onwaarschijnlijk dat deze soorten zich de komende jaren als broedvogel vestigen.

Uitgezonderd de Geelgors zijn de SNL-soorten in zeer lage aantallen (1-3 paar) aanwezig. Van de Patrijs duiden de ontwikkelingen in alle langjarige reeksen uit het gebied, ook de wintertellingen, op een afname. Als die afname doorzet verdwijnt deze soort uit het gebied. De aantallen van Kwartel zijn moeilijker te interpreteren want de landelijk aantallen zijn altijd grillig en onvoorspelbaar. Dit heeft deels te maken met het trekgedrag (in tegenstelling tot Patrijs is Kwartel een Afrikaganger). Van Veldleeuwerik is het enigszins verrassend dat er nog zoveel territoria aanwezig zijn omdat de soort landelijk nog steeds afneemt. De verspreiding beperkt zich echter volledig tot de akkers tussen Loerbeek en Kilder, wat de soort toch kwetsbaar maakt. De aanwezigheid van drie paar Gele Kwikstaart (en één erbuiten) is verrassend, gezien het ontbreken in eerdere jaren. Deze soort heeft vergelijkbare habitateisen als de Graspieper wat de vestiging van die laatste soort ook binnen bereik maakt. De Geelgors mag van de aangetroffen akkervogelsoorten als het uithangbord van de akkervogels van het Bergherbos worden beschouwd. De dichtheid is vrij hoog en in de ruime regio kan de populatie als een bolwerkje worden

beschouwd. De akkers in combinatie met een flink oppervlakte bosrand, en niet te vergeten de aanwezigheid van de vele zandpaden, spelen ongetwijfeld een sleutelfactor bij dit succes. Een inventarisatie in 2014 (van roofvogels, maar waarbij Geelgors ook is geteld) liet zien dat zich nog meer paren in het gebied kunnen ophouden. In het hele bosgebied, dus inclusief WOGweide, heide en kapvlaktes, werden toen 77 paren geteld (Klaassen 2015b). Als alleen de aantallen uit het huidige onderzoeksgebied worden geturfd waren dat er zo'n 35 (tegen 25 in 2016 en 2010). Vooral rond Beek en tussen Zeddum en Kilder waren toen meer territoria aanwezig. Gezegd moet worden dat in 2016 de vestigingsomstandigheden voor Geelgorzen verre van optimaal waren. De akkers lagen er vergeleken met eerdere winters erg kaal bij, met nauwelijks ruige randen en overstaand graan. Dat de aantallen Geelgorzen behoorlijk kunnen schommelen laten ook de wintertellingen zien. In 2011/12 t/m 2014/15 werden gemiddeld 23, 10, 20 en 7 Geelgorzen per telling genoteerd. Het aantal simultaan getelde Geelgorzen varieerde van 1 tot 184 exemplaren (Klaassen 2015).

Er liggen kansen om met maatregelen in de winter de dichtheden van broedende Geelgorzen te vergroten waarbij de andere akkervogelsoorten mogelijk ook mee profiteren (Kleijn *et al.* 2014). Te denken valt aan het laten 'overwinteren' van stoppels van gewassen en de aanleg van wintervoedselakkertjes door inzaai van mengsels met een hoog aandeel granen, nabij struwelen of bosranden (dekking). Ook voor Patrijs en Veldleeuwerik zijn dit gunstige maatregelen. Bij de wintertellingen was reeds vastgesteld dat de lokale Patrijzen 's winters het gebied lijken te verlaten. De verwachting is dat als het lukt deze vogels jaarrond in het gebied te behouden dit een gunstig effect op het broedsucces zal hebben.

Literatuur

- VAN BEUSEKOM R. HUIGEN P. HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (red.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.
- DE BOER V. 2011. Ontwikkelingen van de broedvogels in het Bergherbos (Gld) in 1986-2011. Sovon-inventarisatierapport 2011.20. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- DEUZEMAN S. 2011. Broedvogels van de akkers van het Bergherbos (Gld) in 2010. Sovon-inventarisatierapport 2011/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2012. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2011/12. Sovon-rapport 2012/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2013. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2012/13. Sovon-rapport 2013/64. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2014. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2013/14. Sovon-rapport 2014/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2015. Akkervogeltellingen op de akkers van het Bergherbos in de winter van 2014/15. Sovon-rapport 2015/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLAASSEN O. 2015b. Roofvogels en enkele karakteristieke en schaarse soorten van het Bergherbos in 2014. Sovon-rapport 2015/17. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEIJN D., TEUNISSEN W., MÜSKENS G., VAN KATS R., MAJOOR F., EN HAMMERS M. 2014. Wintervoedselgewassen als sleutel tot het herstel van akkervogelpopulaties? Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport 2551.
- VERGEER J.W., VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN BRUGGEN J. & HUSTINGS F. 2016. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
-

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

